Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2001, sp. zn. 29 Odo 331/2001, ECLI:CZ:NS:2001:29.ODO.331.2001.1

Číslo: 38/2002

Právní věta:

Jestliže soud před novým rozhodnutím o věci nedoručil účastníku řízení rozhodnutí, kterým dovolací soud zrušil usnesení odvolacího soudu o odmítnutí odvolání pro opožděnost, a ten proto nereagoval na vzniklou procesní situaci (např. tím, že by soudu předestřel nová tvrzení ke včasnosti odvolání), pak mu ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. f) o. s. ř. ve znění účinném před 1. lednem 2001 v průběhu řízení nesprávným postupem odňal možnost před soudem jednat.*)

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.11.2001

Spisová značka: 29 Odo 331/2001

Číslo rozhodnutí: 38

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: § 225 odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.
§ 229 odst. 4 písm. f) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 237 odst. 1 písm. f) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 24 odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.
§ 49 odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

V r c h n í s o u d v Praze – odkazuje na ustanovení § 218 odst. 1 písm. a) o. s. ř. – usnesením ze dne 10. 1. 2001 odmítl odvolání dlužníka proti usnesení K r a j s k é h o s o u d u v Hradci Králové ze dne 16. 11. 1999, jímž byl prohlášen konkurs na majetek dlužníka. Odvolací soud měl usnesení o prohlášení konkursu za doručené úpadci – ve smyslu § 47 odst. 2 o. s. ř. – dnem 22. 11. 1999. Za poslední den lhůty k podání odvolání označil 7. 12. 1999 (úterý) a odtud uzavřel, že odvolání podané na poštu k přepravě až dne 28. 12. 1999 bylo opožděné.

Proti usnesení odvolacího soudu podal dlužník včas dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 238a odst. 1 o. s. ř., namítaje, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že jsou dány dovolací důvody dle § 241 odst. 3 písm. b/ a d/ o. s. ř.). Konkrétně dovolatel odvolacímu

soudu vytýká, že se neřídil usnesením Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2000, jímž bylo jeho předchozí usnesení o odmítnutí odvolání (ze dne 25. 2. 2000) zrušeno, a že jednostranně vycházel z nepodložených tvrzení soudu prvního stupně o důvodech opětovného doručení usnesení o prohlášení konkursu. Dovolatel především nesouhlasí se závěrem, že usnesení soudu prvního stupně mu bylo znovu doručeno pouze pro informaci, s tím, že odvolací soud neprověřil, v kolika dalších případech byla taková informativní doručení prováděna. Dovolatel sám má pak odvolání za včasné proto, že usnesení o prohlášení konkursu mu bylo účinně doručeno až 22. 12. 1999. Proto dovolatel požaduje, aby Nejvyšší soud napadené usnesení zrušil a věc vrátil k odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Podle bodu 17., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (to jest podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. lednem 2001).

O takový případ jde i v této věci, jelikož odvolací soud věc ve shodě s bodem 15., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb. rovněž projednal a rozhodl podle dosavadních právních předpisů.

Dovolání je v dané věci přípustné podle ustanovení § 238a odst. 1 písm. e) o. s. ř. a je i důvodné.

N e j v y š š í s o u d proto zrušil napadené usnesení a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti k vadám vyjmenovaným v § 237 odst. 1 o. s. ř. (tzv. zmatečnostem), a (je-li dovolání přípustné) k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; jinak je vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil (§ 242 odst. 1 a 3 o. s. ř.).

Podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. f) o. s. ř. je řízení zmatečné i tehdy, jestliže účastníku řízení byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem. Odnětím možnosti jednat před soudem je přitom takový postup soudu, jímž znemožnil účastníku řízení realizaci těch procesních práv, která mu zákon přiznává (např. právo účastnit se jednání, činit přednesy, navrhovat důkazy apod.). O vadu ve smyslu tohoto ustanovení jde jen tehdy, jestliže šlo o postup nesprávný (uvažováno z hlediska zachování postupu soudu určeného zákonem nebo dalšími obecně závaznými právními předpisy) a jestliže se postup soudu projevil v průběhu řízení a nikoliv také při rozhodování (srov. též rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněná pod čísly 27/1998 a 49/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Účastník se může dát v řízení zastupovat zástupcem, jehož si zvolí (§ 24 odst. 1 o. s. ř.). Oprávnění zvolit si zástupce je právem zaručeno (článek 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) a jeho smyslem je poskytnout procesním právům a povinnostem účastníka kvalifikovanou ochranu. Zástupce, vybavený plnou mocí pro celé řízení, je oprávněn ke všem úkonům, které může v řízení učinit účastník (§ 28 odst. 2 o. s. ř.), ať je jím advokát (§ 25 o. s. ř.), nebo tzv. obecný zmocněnec (§ 27 o. s. ř.). Zástupci doručuje soud vždy písemnosti; účastníku jen tehdy, má-li v řízení něco osobně vykonat (§ 49 odst. 1 o. s. ř.), a zástupce je také vždy nutné předvolat k jednání (§ 115 o. s. ř.). Je-li účastník zastoupen, vykonává svá procesní práva a povinnosti prostřednictvím zástupce.

Z této úpravy procesního postavení zástupce účastníka logicky vyplývá, že shora dovozený závěr o podmínkách existence vady řízení podle § 237 odst. 1 písm. f) o. s. ř. je nutné přiměřeně vztáhnout i na situaci, kdy účastník v důsledku nesprávného postupu soudu nemůže realizovat svá procesní

práva prostřednictvím svého zástupce. Přípustná modifikace tohoto závěru je dána hranicemi, jež vyplývají z toho, že ve vzájemném vztahu je účastník oproti zástupci nejen dominantní, ale i nenahraditelný (shodné závěry Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil již v usnesení ze dne 2. 3. 1999, sp. zn. 21 Cdo 860/98, a nevidí důvodu se od nich odchýlit ani v této věci).

Jak je patrno ze spisu, v řízení o dovolání proti předchozímu usnesení odvolacího soudu (ze dne 25. 2. 2000), jímž bylo úpadcovo odvolání odmítnuto jako opožděné, byl úpadce zastoupen advokátem JUDr. P. B., a to na základě procesní plné moci ze dne 9. 3. 2000. Usnesení ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 31 Cdo 1488/2000,**) jímž Nejvyšší soud označené usnesení zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení, však soud prvního stupně doručil nikoli tomuto zástupci, nýbrž přímo úpadci.

Povinnost soudu doručit rozhodnutí dovolacího soudu vyplývá výslovně z ustanovení § 225 o. s. ř., jež se vztahuje i na dovolací řízení (srov. § 243b odst. 4 o. s. ř.).

Rozhodnutím dovolacího soudu, kterým je rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno, dochází z procesního hlediska k tomu, že se řízení navrací do situace, jaká zde byla po podání odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně, ale zároveň před tím, než rozhodl o odvolání odvolací soud. Znamená to mimo jiné, že účastníci mohou kupříkladu navrhovat důkazy, vyjadřovat se ke stavu řízení apod.

Dovolací soud v kasačním usnesení vytkl odvolacímu soudu, že se při posuzování včasnosti odvolání nezabýval tím, proč soud prvního stupně doručoval své rozhodnutí dvakrát. Jestliže toto jeho rozhodnutí bylo doručeno pouze dlužníku a nikoli jeho zástupci, nedozvěděl se dlužník (poměřováno shora uvedenými závěry o odnětí možnosti jednat před soudem v případě zastoupeného účastníka) o jeho existenci a nemohl tudíž reagovat na vzniklou procesní situaci např. tím, že by soudu předestřel nová tvrzení k otázce doručení usnesení soudu prvního stupně, případně že by se k otázce procesního postupu soudu při doručení usnesení o prohlášení konkursu vyjádřil. Tím mu bylo znemožněno realizovat jeho konkrétní procesní právo, totiž právo tvrzení a právo k věci se vyjádřit před novým rozhodnutím odvolacího soudu.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek podle ustanovení § 243b odst. 1, věty za středníkem, o. s. ř. zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta první, o. s. ř.).

Výsledek dovolacího řízení naopak nemohly ovlivnit dovolatelovy námitky k vysvětlení, jež soud prvního stupně podal odvolacímu soudu o důvodech opětovného doručení usnesení o prohlášení konkursu. Potud dovolatel přeceňuje význam závěrů formulovaných v kasačním usnesení Nejvyššího soudu, především závěr, podle kterého, jestliže z obsahu spisu nevyplývalo, proč soud prvního stupně – ač zásilka nebyla vrácena jako nedoručitelná s odůvodněním, že účastník nemá na uvedené adrese bydliště, případně že se na této adrese nezdržuje – rozhodnutí doručil znovu, nemůže odvolací soud bez dalšího šetření (včetně zjištění příčiny takového postupu soudu prvního stupně, není-li zřejmá ze spisu) uzavřít, že již první doručení založilo účinky doručení řádného. Požadavek takto formulovaný Nejvyšším soudem směřoval k jedinému; totiž k tomu, aby se odvolateli v případě, že otázku včasnosti odvolání posuzoval podle nového doručení, dostalo před rozhodnutím o odvolání možnosti uplatnit tvrzení na podporu závěru, že první doručení rozhodnutí účinky řádného doručení nemělo, a aby odvolací soud znal důvody (jakkoli subjektivně motivované či chybné), jež soud prvního stupně vedly k opětovnému doručení téže písemnosti. Nemají-li ony důvody povahu těch, jež zpochybňují nebo vylučují účinnost prvního doručení písemnosti, pak se prosadí závěr, k němuž se Nejvyšší soud přihlásil již ve zmiňovaném kasačním usnesení a podle kterého opětovné (nesprávné) doručení téhož rozhodnutí účastníku řízení novou (další) lhůtu k podání odvolání nezakládá. V dané věci z vysvětlení soudu prvního stupně reprodukovaného v napadeném usnesení plyne, že jej nevedly k opětovnému doručení usnesení o prohlášení konkursu okolnosti, jež by měly původ v představě, že první doručení

bylo neúčinné. Zjištění, zda soud zasílal rozhodnutí účastníkům znovu jen „pro informaci" (a tedy procesně nesprávně) i v jiných případech, pro výsledek odvolacího řízení žádný význam nemá.

Za daného procesního stavu dále Nejvyšší soud pokládal za nadbytečné zabývat se tvrzením dovolatele, že k účinnému doručení usnesení o prohlášení konkursu u něj došlo až 22. 12. 1999; vypořádat se s tímto tvrzením bude v další fázi řízení úkolem odvolacího soudu.

Povinnost tvrzení a povinnost důkazní jsou procesními povinnostmi, o kterých je soud povinen účastníka řízení poučit (§ 5 o. s. ř.), je-li to třeba (shodně srov. též rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 35/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Úkolem odvolacího soudu – založeným též předchozím chybným postupem soudu prvního stupně při doručování písemnosti – proto bude, aby úpadce poučil, že nestačí jen tvrdit, že rozhodnutí řádně obdržel až 22. 12. 1999. K tomu, aby bylo možné se jeho obranou zabývat, je nezbytné, aby soudu nabídl tvrzení, jež vedou k závěru, že nejsou pravdivé údaje v doručence, podle které mu písemnost byla doručena uložením na poště již 22. 11. 1999. Jde-li o tzv. náhradní doručení písemnosti určené do vlastních rukou účastníka, jsou tvrzeními, jež v případě, že jsou prokázána, mohou vyvrátit závěr o doručení dokladovaném doručenkou, zásadně jen tvrzení, že se nezastižený adresát v době pokusu o doručení písemnosti v místě doručení nezdržoval, případně tvrzení, že pošta při doručování zásilky nedodržela postup předepsaný občanským soudním řádem a poštovním řádem. Doručenka má (a v roce 1999 měla) povahu veřejné listiny, která se od listin soukromých liší – ve shodě s § 134 o. s. ř. – svou důkazní silou; potvrzuje totiž, není-li dokázán opak, pravdivost toho, co je v ní osvědčeno. Úpadce tudíž bude nutno poučit i o tom, že k prokázání tvrzení o tom, že předchozí doručení usnesení o prohlášení konkursu řádné nebylo, musí soudu též nabídnout nebo označit odpovídající důkazy. Jak u poučení o povinnosti tvrzení, tak u poučení o povinnosti důkazní je přitom důsledkem toho, že účastník řízení příslušná tvrzení neuplatní a důkazy k prokázání těchto tvrzení neoznačí, skutečnost, že soud činí závěr o včasnosti odvolání na základě dosavadního obsahu spisu, to jest zejména na základě tam založených doručenek.

**) Vyslovené závěry se uplatní též při výkladu ustanovení § 229 odst. 3 a § 242 odst. 3 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2001*

***) toto usnesení bylo uveřejněno pod č. 39/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek*